

Дзюбенко О. А.

кандидатка психологічних наук, доцентка, старша наукова співробітниця відділу психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1053-2492>

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ

Ключовими напрямками формування національної політики України у сфері освіти визначено утвердження національної ідеї, забезпечення гуманізації та демократизації навчання в умовах відкритості до світу, а також інтеграцію в європейський освітній простір [1; 2; 3; 4]. У контексті євроінтеграційних процесів демократизація освіти є стратегічним напрямом узгодження національної освітньої політики з європейською. Наразі, в умовах активного реформування повної загальної середньої освіти України, зокрема в процесі становлення Нової української школи (НУШ), демократизація покладена в основу її концептуальної трансформації. Цей напрям передбачає утвердження демократичних засад на всіх рівнях функціонування освітньої системи — від державного управління та діяльності окремих закладів до організації навчального процесу і виховання здобувачів освіти як свідомих, активних і відповідальних громадян демократичного суспільства. Практична реалізація демократизації освіти здійснюється через впровадження демократичних цінностей і принципів, які забезпечують відкритість, рівність, залучення, повагу до прав людини та формують основу для створення орієнтованого на особистість освітнього середовища.

Цінності свободи, рівності, гідності, толерантності, справедливості, відповідальності та інклюзивності є фундаментальними для європейської освітньої

політики, яка ґрунтується на забезпеченні рівного доступу до якісної освіти, повазі до прав і свобод людини, розвитку безпечного та інклюзивного освітнього середовища, а також формуванні толерантного ставлення до культурного й соціального розмаїття [2]. Вони є ідейною основою демократизації освіти, визначаючи її гуманістичний зміст і напрям, а також слугують стратегічними орієнтирами формування освітнього середовища відповідно до цінностей і принципів відкритого, правового та громадянського суспільства.

Аналіз наукової літератури дав змогу систематизувати демократичні принципи, що мають вагомe значення для демократизації загальної середньої освіти [5; 6]. Вони узгоджуються з Концепцією НУШ і, у разі їхнього системного впровадження в освітню практику, сприятимуть гармонізації національної освітньої системи з європейською. До таких принципів належать: верховенство права та рівність перед законом; рівний доступ до освіти й освітніх можливостей; свобода думки, висловлення поглядів і самовираження; право на участь; самоорганізація і самоврядування; соціальна відповідальність; збереження суспільних цінностей; відкритість і прозорість у прийнятті рішень; повага до прав і свобод людини; визнання різноманітності та недопущення дискримінації; єдність, партнерство і співробітництво учасників освітнього процесу.

Варто наголосити на важливості комплексного впровадження демократичних принципів на всіх рівнях освітньої системи — від суспільного до індивідуального [5]. Такий підхід передбачає активну підтримку з боку суспільства і держави та охоплює всі площини функціонування закладу загальної середньої освіти — від адміністративної структури до особистісного розвитку кожного здобувача освіти:

- *площина держави та суспільства* охоплює формування освітньої політики на засадах демократії, що забезпечує узгодженість освітніх цілей із загальною стратегією демократичного розвитку країни та зміцнення громадянського суспільства;

- *площина управління закладом освіти* включає адміністративні та організаційні аспекти його функціонування, що базуються на принципах прозорості, підзвітності, відповідальності, автономії, залучення, самоврядування, партнерської взаємодії між педагогами, учнями, батьками та представниками громади;

- *площина освітнього середовища* стосується змістового наповнення освіти, вибору форм і методів навчання та виховання, що ґрунтуються на розвитку критичного мислення, формуванні соціальної та громадянської компетентності, утвердженні справедливості та поваги до прав людини, а також передбачає створення простору взаємодії, побудованого на рівності, діалозі, інклюзивності, довірі, підтримці, співпраці та взаємоповазі;

- *площина особистісного розвитку здобувачів освіти* передбачає формування ціннісних орієнтирів, розвиток суб'єктності, самостійності, ініціативності, відповідальності та громадянської позиції, що сприяє набуттю автономії, компетентності й здатності реалізувати власний потенціал у суспільстві з усвідомленням своїх прав та обов'язків.

З метою гармонізації освіти України з європейським освітнім простором важливо забезпечити практичну реалізацію стратегічних завдань, спрямованих на розвиток, реформування та демократизацію загальної середньої освіти. Ці завдання окреслено в наукових дослідженнях, присвячених європейській інтеграції, модернізації освіти, становленню НУШ [1; 2; 3; 4]. Основними з них є:

1. збереження європейського вектора розвитку освіти з урахуванням національних і культурних особливостей українського народу;

2. формування демократичного освітнього простору шляхом інтеграції демократичних цінностей і принципів на всіх рівнях освітньої системи — від суспільного до індивідуального;

3. посилення автономії закладів освіти через розширення управлінських та академічних свобод;

4. запровадження прозорого, ефективного та справедливого механізму фінансування;

5. застосування сучасних освітніх технологій, що відповідають вимогам цифрової трансформації та сприяють розвитку цифрових компетентностей учасників освітнього процесу;

6. поглиблення міжнародного співробітництва між закладами освіти та сприяння освітній мобільності через створення сприятливих умов для участі учнів та освітян у міжнародних освітніх програмах, академічних обмінах, стажуваннях;

7. розвиток мультикультурної освіти та інклюзивності з метою формування толерантного освітнього середовища, відкритого до культурного, соціального та індивідуального різноманіття;

8. формування у здобувачів освіти ключових компетентностей, необхідних для самореалізації, працевлаштування та активної участі в суспільному житті, що в контексті європейської інтеграції сприятиме вихованню відповідальних громадян із розвиненим критичним мисленням, толерантністю, розумінням демократичних цінностей і здатністю дотримуватися демократичних принципів.

Виконання зазначених завдань дасть змогу сформувати демократичне освітнє середовище, здатне інтегруватися в європейський освітній простір і відповідати викликам розвитку сучасної освіти. Варто зазначити, що концептуальні засади для цього вже закладено, що створює сприятливі умови для подальшої реалізації реформи НУШ. Науковці зауважують, що «чимало позицій, висвітлених у повідомленні Єврокомісії щодо досягнень європейського освітнього простору та реалізованих у європейських освітніх системах, мають спільні риси з положеннями реформи НУШ в Україні» [2, с. 91]. Цінності, покладені в основу Концепції НУШ, узгоджуються з фундаментальними демократичними цінностями європейських країн — свободою, рівністю, плюралізмом, участю та правами людини. Демократичні принципи поступово впроваджуються в освітню політику, управління та середовище закладів освіти, сприяючи розвитку культури участі,

співпраці, поваги до прав людини, свободи висловлення думок і рівності. Це, своєю чергою, забезпечує здатність закладів освіти виховувати свідомих, активних і відповідальних громадян демократичного суспільства. Отже, демократизація освітнього простору НУШ слугує основою для формування громадянського суспільства через освіту та є стратегічною умовою гармонізації української освітньої політики з європейською.

Список використаних джерел

1. Вороніна-Пригодій Д. Інтеграційні процеси у середній освіті країн Європейського Союзу: прогрес у досягненні показників Європейського освітнього простору. *Український педагогічний журнал*. 2024. № 4. С. 41–56. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2024-4-41-56>
2. Денисюк О. Я., Дронь Т. О., Титаренко Н. В., Ткаченко В. В. Реформа НУШ як складова інтеграції української освіти в європейський освітній простір. *Освітня аналітика України*. 2022. № 6 (420). С. 84–97. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2022-4-84-97>.
3. Севастюк М. С. Демократизація освітнього процесу в професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні науки. 2021. Вип. 83. С. 245–249. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.83.50>
4. Терещенко Г. М., Ткаченко В. В. Освітня реформа НУШ як складова інтеграції України в європейський освітній простір. *Освітня аналітика України*. 2023. № 4(25). С. 78-87. DOI: <https://doi.org/10.32987/2617-8532-2023-4-78-90>.
5. Гончаренко С. У. Демократизація освіти. *Енциклопедія освіти* / за ред. В. Г. Кремень. Київ, 2008. С. 167–168. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706614/>
6. Демократичні цінності в освіті: виклики та можливості в епоху пост-правди: матеріали доповідей та виступів учасників Міжуніверситетського круглого

столю, м. Київ, 10 квітня. 2023 р. Київ : УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 32 с.

URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c8e54a78-cda3-43c2-8eaa-fff1843ea7ee/content>